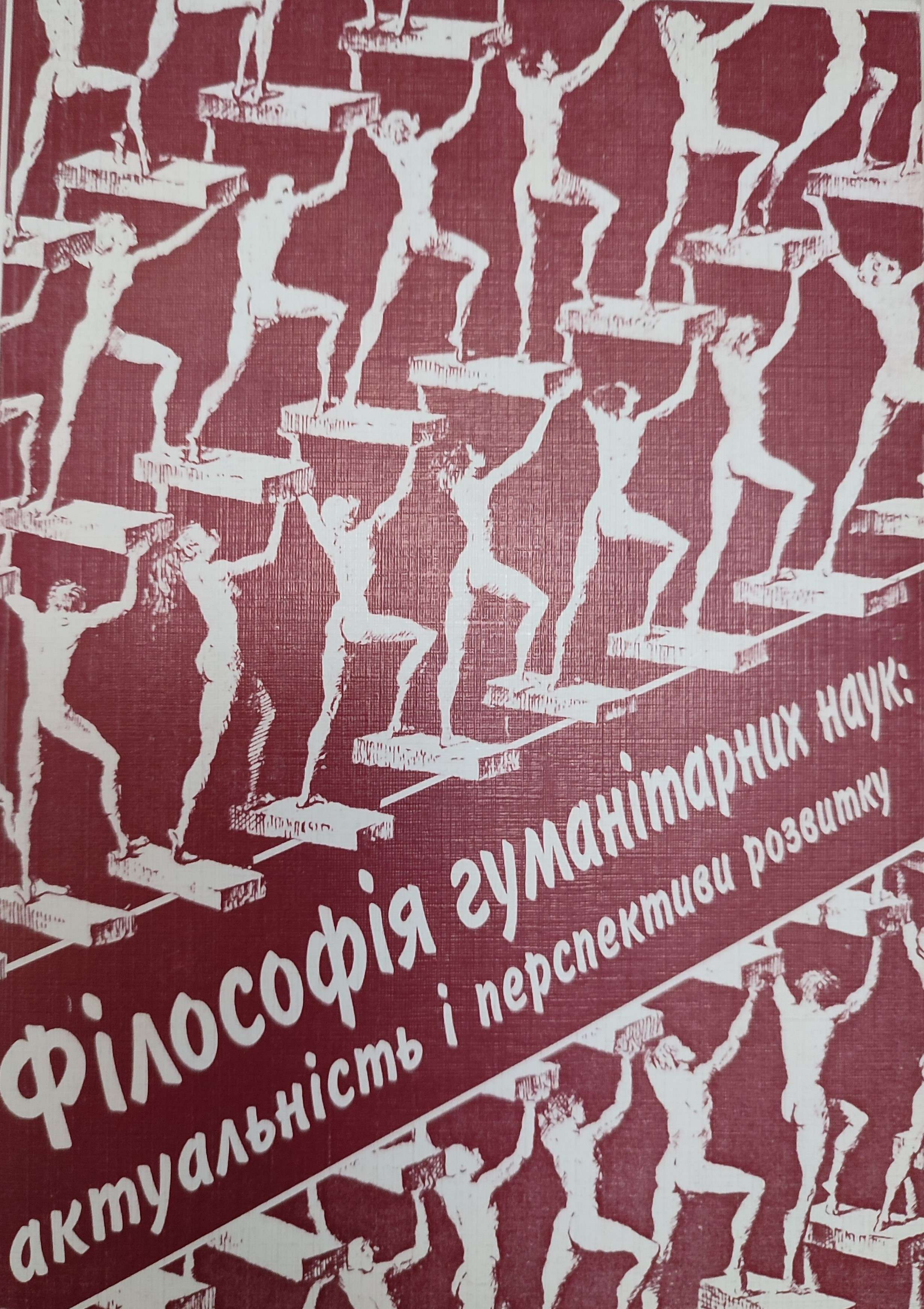

філософія гуманітарних наук:
актуальність і перспективи розвитку

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ФІЛОСОФІЯ
ГУМАНІТАРНИХ НАУК

АКТУАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ

Матеріали наукової конференції

5-6 жовтня 2006 р.

м. Чернівці

Чернівці

«Рута»

2006

УДК 168.522 (063)

ББК 87.251 я 431

Ф 561

Редколегія:

Марчук М.Г. – д. філос. наук, проф. (наук. редактор);
Балух В.О. – д. іст. н., проф. (заст. наук. редактора);
Чорний І.П. – к. філос. н., доц. (відповід. секретар);
Вовк С.М. – д. філос. н., проф.;
Маковецький А.М. – д. соціол. н., проф.;
Сидоренко М.М. – д. філос. н., проф.;
Филипович Л.О. – д. філос. н., проф.;
Кисельов М.М. – д. філос. н., проф.;
Починок Б.В. – к. філос. н., доц.

Ф561 **Філософія гуманітарних наук: актуальність і перспективи розвитку. Матеріали наукової конференції. 5-6 жовтня 2006 р. – Чернівці: Рута, 2006. – 263 с.**

ISBN 966-568-854-5

До збірника включено тексти доповідей і тези виступів, підготовлені до наукової конференції «Філософія гуманітарних наук: актуальність і перспективи розвитку». В центрі уваги науковців-гуманітаріїв – традиційна та сучасна проблематика філософії гуманітарного знання, розмаїття підходів і концепцій у методології гуманітарного пізнання, ціннісні параметри і критерії науковості гуманітарного дискурсу, феномен езо-теричного знання в контексті релігії, метафізики, науки, статус “історичних” наук і методологічні засади філософії історії, гуманітаризація науки і освіти як основа цивілізаційного поступу та ін.

Для всіх, кого цікавлять актуальні проблеми сучасної філософії науки та методології гуманітарного знання.

ББК 87.251 я 431

ISBN 966-568-854-5

ISBN 966-568-854-5

© Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2006.

теріями є не тільки логіко-гносеологічні, методологічні та аксіологічні вимоги стосовно проблеми, гіпотези, а й власне теорії: повнота опису й пояснення емпіричних даних, дотримання принципів відповідності та спостережуваності, причинності, фальсифікованості, логічної несуперечливості, простота та ін., які узагальнено можна подати як “методологічні регулятиви”: принципова перевірюваність, максимальна загальність, передбачувальна сила, принципова простота, системність та інші залежно від сфери пізнання і типу науковою теорії.

Означене вище дає підставу вважати, що ціннісний потенціал наукової проблеми уможливорює ціннісні потенції гіпотези, яка, в свою чергу, потенціює цінність наукової теорії і, навпаки, цінність теорії є результатом ціннісного потенціал гіпотези, переданого останній науковою проблемою. Тільки в структурі взаємопов'язаних і взаємозумовлених форм і способів становлення теоретичного знання постають як інтранаукові, так і екстранаукові чинники ціннісного потенціалу.

Наталія Якубовська (Чернівці).

АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ КАТЕГОРІЇ “ТРАДИЦІЯ” В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ XX СТОЛІТТЯ

Суттєва активізація функціонування гомерівської “Одісеї”, як традиційної міфологічної структури, відбувається у XX ст. У трактуванні “Одісеї” особливо відчутною стає нова хвиля змістової деміфологізації образів; широкого розповсюдження в літературі набуває аксіологічне та поведінкове міфологізування, завдяки чому міфологічні паралелі з “Одісеєю” допомагають осмислити глобальні проблеми й колізії.

Теоретичні проблеми так званого “гомерівського питання” є необхідним підґрунтям для осмислення трансформаційних процесів, яких зазнає “Одісея”. Особливу роль у розумінні трансформаційних процесів “Одісеї” відіграє так зване “гомерівське питання”. Проблема авторства та образу Гомера знаходить відлуння не лише в науковій літературі, а й у численних літературних творах. (К. Варналіс “Щоденник Пенелопи”, Л. Фойхтвангер

“Одісей і свині ...”, А. Еренштайн “Ходіння Гомера по муках”). Наступний наріжний камінь “гомерівського питання” – джерела сюжету “Одісеї”, – казково-фольклорна (А.Боннар, І.Созонович, І.Троцький) та географічна теорії (Ж.Пійо, Т.Северін, Р.Філіпп) відіграють важливу роль у розумінні способів переосмислення цього традиційного сюжету. Широта інтерпретаційного діапазону “Одісеї” визначається первісною потенційністю поеми, яка залежить від її сюжетно-сміслових особливостей.

На матеріалі дослідження літературних інтерпретацій “Одісеї” можна зробити висновок про активне використання двох основних епізодів:

1) перебування Одісея на острові Кірки та мотив перетворення його супутників на свиней (Ф.Фюман “Привиди”, Є.Анджеєвський “Ніхто”, Л.Фейхтвангер “Одісей і свині ...”, К.Варналіс “Щоденник Пенелопи”);

2) Ітака та розправа над женихами (Л.Малерба “Ітака назавжди”, Е.Юнсон “Прибій і береги”). Потрібно звернути увагу й на поєднання цих епізодів у повісті К.Варналіса “Щоденник Пенелопи”.

Для переосмислення “Одісеї” в літературі ХХ ст. характерний широкий подієво-семантичний трансформаційний діапазон. Оновлення та осучаснення цього традиційного матеріалу зумовлене різноплановістю форм і способів його переосмислення (дописування, продовження, осучаснення, апокрифізація, оповідна переакцентуація). Перший спосіб відзначається різноспрямована змістової функціональності:

а) заповнення подієвої лакуни протоджерела (“Щоденник Пенелопи”, “Прибій і береги” – показ стану ітакійського суспільства за час відсутності Одісея, “Привиди” – події останньої ночі на острові Ея);

б) розвиток характерів героїв (Пенелопи у творах К.Варналіса та Е.Юнсона; Одісея, Телемаха та Евріклеї в романі Е.Юнсона);

в) конструювання життєвої ситуації для розігрування важливих онтологічних проблем (“Привиди”).

Сюжетна відкритість гомерівської “Одісеї” є сприятливою передумовою для її циклізації та моделювання долі головного героя після повернення з війни (“Одіссей і свині ...”, “Ніхто”). Для всіх згаданих вище художніх творів характерне осучаснення, яке виражається як у вигляді анахронізмів, змалюванні сучасних реалій життя, тематичного спрямування, так і у вигляді алегоричних образів та прямих натяків на історичні події (розділ “Казка” в повісті К.Варналіса). Потрібно вказати і на переосмислення

гомерівської поеми Л.Малерба в романі “Ітака назавжди” шляхом оповідної переакцентуації “Одіссеї”, що провокує формування цілком іншої системи мотивувань загальновідомих сюжетних ходів і конфліктів. Важливу роль у трансформації традиційної міфологічної структури відіграє й заголовок. Окрім номінативної функції, він має ідейно-асоціативне навантаження або вказує на особливості трансформації;

Літературні інтерпретації гомерівської “Одісеї” у ХХ ст. характеризуються складністю організації сюжетної побудови, завдяки якій реалізується проблемно-тематичне осучаснення давньогрецької поеми. Трансформаційні перетворення, яких зазнала епічна поема, дозволяють показати вічні проблеми суспільства: влада і людина, влада і народ, екзистенційна сутність людини, вибір життєвого шляху. Актуальною для людства ХХ ст. з його деструктивністю є проблема наростання агресивності та перетворення на псевдо людину.

Образи Одисея та Пенелопи позбавлені героїчності та піднесеності. Проте в їхньому зображенні немає одностайності: подружжя отримує від нейтральної (“Ітака назавжди”) до різко негативної оцінки (“Щоденник Пенелопи”). Індивідуалістична надмірність образу Одисея в Л.Малерба і гіперболізоване відчуття авторитету та героїчності в оповіданні “Одісей і свині ...” знижують цей образ. Пост-воєнний синдром у романі “Прибій і береги” та випадання із суспільного повоєнного життя ведуть до психологічної руйнації героя. Новим у трактуванні образу ітакійського царя у літературі ХХ ст. є його повна моральна деградація та духовна “бестіалізація” (Псевдоодісей К.Варналіса). Подібних трансформацій зазнає і сама Пенелопа. У зв’язку із зростаючою роллю жінки в суспільстві, боротьбою за право самореалізації в житті змінюється і гомерівська Пенелопа. Прагнення вийти за формальні рамки образу спостерігається в романі Е.Юнсона, де головна героїня зображена звичайною жінкою з людськими слабкостями і прагненням щастя, які вона не спроможна реалізувати затиснута суспільними нормами моралі й обов’язку. Кардинально іншою є Пенелопа К.Варналіса, яка на відміну від егоїстичної, проте люблячої дружини Л.Малерба, є втіленням розпусти, зла і насильства.

Отже, у трактуванні сучасних письменників гомерівських мотивів “Одіссеї” акцент переноситься з подієво-оповідного плану на розробку внутрішнього світу героїв, які стають виразниками сучасних онтологічно-екзистенційних проблем людства.

ЗМІСТ

I

ТРАДИЦІЙНА ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ФІЛОСОФІЇ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ

Карась А. ЄДНІСТЬ ЗНАННЯ З ПОГЛЯДУ КОМУНІКАТИВНОЇ ПРАГМАТИКИ	3
Соколов Л., Ратников В. УЗАГАЛЬНЕНА ПРОБЛЕМА ДЕМАРКАЦІЇ ЗНАННЯ В ДИСКУРСІ “ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ” НАУКИ	10
П’ятун В. ВИТОКИ МЕТОДОЛОГІЇ ГУМАНІТАР- НОГО ПІЗНАННЯ У ФІЛОСОФІЇ Р. ДЕКАРТА	12
Починок Б. Е.ГУССЕРЛЬ: ФЕНОМЕНОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ	15
Дуйкін В. ДО ПИТАННЯ ПРО ФЕНОМЕНО- ЛОГІЮ ФІЛОСОФСЬКОГО ТЕКСТУ	17
Зайцева С. МОВА ЯК ОНТОЛОГІЧНИЙ «ДОСВІД СВІТУ» (Г.- Г. ГАДАМЕР)	19
Димитрова В. ОНТОЛОГІЧНЕ ВЧЕННЯ М.ГАЙДЕГЕРА ПРО РОЗУМІННЯ	22
Потіщук О. КЛАСИЧНІ ТА НЕКЛАСИЧНІ МОДЕЛІ ІСТОРІЇ НАУКИ	29
Рошкулець Р. РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ІСТОРІКО- РЕЛЯТИВІСТСЬКОЇ МОДЕЛІ НАУКИ Т.КУНА	32
Лаврентович К, Козьмук Я. ДО ПРОБЛЕМИ НАУКОВОСТІ ЗНАННЯ В ПОСТМОДЕРНІЗМІ	35
Богата Л. ПРОБЛЕМА СИМУЛЯКРІВ І МОЖЛИ- ВОСТІ СМИСЛООПЕРАЦІЙНИХ ПРАКТИК	36
Зуєв А. СЕМІУРГІЯ САМОЗАСПОКОЄННЯ	40
Рабокоровка Г. КАТЕГОРІЯ “ВНУТРІШНЯ ФОРМА” В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ МЕТО- ДОЛОГІЇ ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ	44
Григорків І. АНТРОПОЛОГІЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ	47
Гайналь Т. КРИЗОВІ ЯВИЩА В СИСТЕМІ “ЛЮДИНА-ПРИРОДА-КУЛЬТУРА”	51

Стецько Д. ПРОБЛЕМА СВОБОДИ В КЛАСИЧНІЙ І НЕКЛАСИЧНІЙ ФІЛОСОФІЇ: МЕТОДО- ЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ РОЗРІЗНЕННЯ	53
М'язова І. ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	55

II

РОЗМАЇТТЯ ПІДХОДІВ І КОНЦЕПЦІЙ У МЕТОДОЛОГІЇ ГУМАНІТАРНОГО ПІЗНАННЯ

Гнатюк Я. КУЛЬТУРНІ ВИМІРИ НАЦІОНАЛЬ- НОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	58
Нямцу А. РУЙНУВАННЯ ОНТОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ "АГАСФЕРІВСЬКОГО КОМП- ЛЕКСУ" В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРО- ЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ	60
Скринник М. МИКОЛА ГОГОЛЬ: МІТОЛОГІЧНИЙ МЕТОД ПРОНИКНЕННЯ В УКРАЇНСЬКИЙ СВІТ	64
Берегеч В. МОРАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКЕ ТРАКТУВАННЯ ЛЕКСЕМИ «РОЗУМ» МОВОЮ ТВОРІВ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА	67
Драненко Г. АКСІОЛОГІЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТИЧНОЇ МІФОЛОГІЇ В ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТОЛІТТЯ	71
Тарангул І. РЕЦЕПЦІЯ ЛЕГЕНДАРНО-МІФО- ЛОГІЧНИХ СТРУКТУР У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ	75
Фоміна Г. АКСІОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТРАНС- ФОРМАЦІЇ ЛЕГЕНДАРНОГО ОБРАЗУ У СВІТОВОМУ ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ	78
Шелестинська Г., Кушка Г. МОВНО-СИМВО- ЛІЧНА СЕМАНТИКА МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ УКРАЇНСЬКОЇ РУСАЛКИ	81
Борисевич І. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛІТЕРАТУРНИХ АРХЕТИПІВ У ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ (ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ)	85
Піцул Ю. СВІТОГЛЯДНО-ОБРАЗНА ФУНКЦІЯ АРХЕТИПУ	88

Руснак І. СВІТОГЛЯДНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДИЛЕМИ МОДЕРН – ПОСТМОДЕРН	89
Скринник З. ГРОШІ ЯК МЕТАМОВА В КОМУНІКАТИВНІЙ ФІЛОСОФІЇ	93
Рохман Б. СВОБОДА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ЦІННІСТЬ ЕТИЧНОГО САМОСТВЕРД- ЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	96
Грамчук С. ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ОБҐРУНТУВАННЯ НАСИЛЬСТВА У ФІЛОСОФІЇ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ	97
Фльорко М., Фльорко Л. ВИХІДНІ КАТЕГОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ САМОТНОСТІ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ	99
Шадюк Т. СТРАЖДЕННІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ	102
Бойчук Н. ТВОРЧІСТЬ ЯК ПІДҐРУНТЯ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	104
Карпенко В. НООСФЕРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЮДСТВА ТА БІОСФЕРА	106
Ковалевич В. ЦИКЛИ І РИТМИ ГЕЛО- ГЕОФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ НА БІОСФЕРУ	110
Зубченко О. РОЛЬ ПРАКТИЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОГО СВІТОГЛЯДУ СПЕЦІАЛІСТІВ	113

ІІІ ЦІННІСНІ ПАРАМЕТРИ І КРИТЕРІЇ НАУКОВОСТІ ГУМАНІТАРНОГО ДИСКУРСУ

Чорний І. ЕСТЕТИКА НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ (ЗА А.ПУАНКАРЕ ТА В.ГАЙЗЕНБЕРГОМ)	115
Ларіонова В., Борисевич Л. ФЕНОМЕН ЦІН- НОСТЕЙ В КУЛЬТУРІ.	118
Сидоренко М., Троянський В. ГЕНЕЗА ПОНЯТТЯ І ПРИРОДА ЦІННОСТЕЙ	120
Орендарчук Г. НАУКОВО-ОБ'ЄКТИВНИЙ ТА ЦІННІСНИЙ АСПЕКТИ ФІЛОСОФ- СЬКОЇ ІСТИНИ	122

Манчул Б. КОГНІТИВНА І ЦІННІСНА СУТНІСТЬ КРИТЕРІЇВ НАУКИ	124
Починюк І. ПРОБЛЕМА ЄДНОСТІ КОГНІ- ТИВНОГО І ЦІННІСНОГО В ГУМАНІ- ТАРНОМУ ПІЗНАННІ	127
Гасяк О. ЧИННИКИ ЦІННІСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕОРІЇ В СТРУКТУРІ ФОРМ СТАНОВЛЕННЯ ЗНАННЯ	129
Якубовська Н. АКсіОЛОГІЧНА ФУНКЦІОНАЛЬ- НІСТЬ КАТЕГОРІЇ “ТРАДИЦІЯ” В ЄВРО- ПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ ХХ СТОЛІТТЯ	131
Гарнага К. ЦІННОСТІ СВІДОМОСТІ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАКОНАМ ВСЕСВІТУ	134
Волковинська В. СВІТОГЛЯДНА ЦІННІСТЬ КАТЕГОРІЇ “НЕБУТТЯ”	135
Радченко О. АКсіОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ПОСТМОДЕРНІЗМУ	139

IV

ФЕНОМЕН ЕЗОТЕРИЧНОГО ЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕЛІГІЇ, МЕТАФІЗИКИ, НАУКИ

Марчук М. НАУКОВА РАЦІОНАЛЬНІСТЬ І РЕЛІГІЙНА ВІРА	141
Горохолінська І., Гасяк О. “АБО НАУКА АБО РЕЛІГІЯ” ЧИ “НАУКА І РЕЛІГІЯ”	143
Остащук І. КУЛЬТУРА І РЕЛІГІЯ: ВЗАЄМОЗВ’ЯЗОК І ВЗАЄМОВПЛИВ	146
Балановський В. ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ АСТРОЛОГІЇ	148
Козменко М. ДУША НА ШЛЯХУ ДО БОЖЕСТВЕННОГО ЧЕРЕЗ ВЕЛИКЕ ДІЯННЯ В АЛХІМІЇ	152
Онуфрійчук Р. СУЧАСНИЙ СВІТОГЛЯДНО- ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ФІЗИЧНОГО ВАКУУМУ	154
Біляшевич Б. ЕВОЛЮЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ РАННЬОГО ХРИСТІЯНСТВА У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.	157

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК №891 від 08.04.2002 р.

Підписано до друку 3.10.2006. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Друк офсетний. Умов. друк. арк. 14,39.

Обл.-вид. арк. 15,47. Зам. 74-п. Тираж 100.

Друкарня видавництва "Рута" Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.